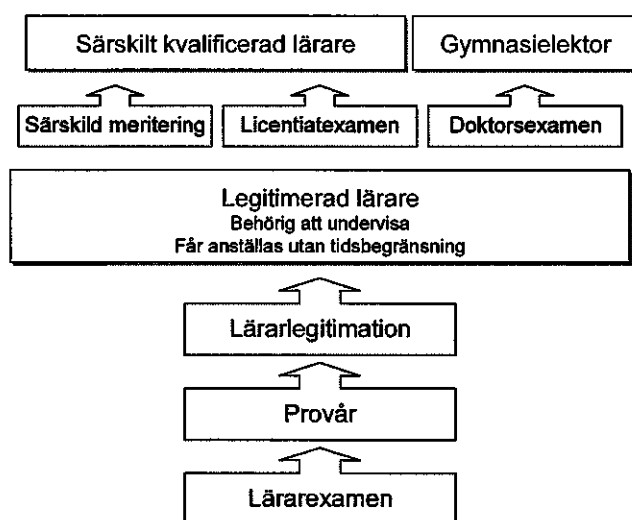

Sammanfattning

I detta betänkande presenterar Lärarutredningen sina förslag till legitimation och ytterligare kvalifikationssteg för lärare och förskollärare. Förslagen innebär också att behörighetsreglerna förtydligas och skärps. Utredningens förslag syftar till att höja personalens kompetens och därmed verksamhetens kvalitet och elevernas målpuppfyllelse.

I Legitimation och ytterligare kvalifikationssteg för lärare

Huvuddragen i utredningens förslag till legitimation och ytterligare kvalifikationssteg för lärare framgår av nedanstående figur.

Efter lärarexamen ska den nye läraren genomgå ett provår. Under provåret ska läraren tilldelas en mentor och få tid avsatt för sin yrkesintroduktion. Efter provåret kan läraren ansöka om legitimation hos Skolverket.

För att en lärare ska vara behörig att undervisa krävs att han eller hon har en legitimation som svarar mot den aktuella skolformen, årskursen och ämnet. Legitimation är också en förutsättning för att läraren ska kunna anställas utan tidsbegränsning.

För att stimulera till professionell utveckling föreslås också att det ska bli möjligt att utnämnas till *särskilt kvalificerad lärare* och *gymnasielektor*. Det är självfallet angeläget att skolhuvudmännen tillvaratar den kompetens som dessa lärare besitter. Det kan exempelvis handla om att ta ansvar för ämne och ämnesutveckling, kvalitetsarbete, bedömning av projektarbeten i gymnasieskolan, handledarskap för lärarstudenter samt mentorskap för nyutbildade lärare.

Enligt utredningens förslag ska samma regler gälla för offentliga och fristående skolhuvudmän, inklusive waldorfskolor, samt för utbildning på entreprenad.

Lärarexamen

En väl fungerande lärarutbildning är en förutsättning för att det ska finnas kompetenta lärare i skolan. Det ingår emellertid inte i utredningens uppdrag att lämna förslag till hur lärarutbildningen bör utformas. Frågan behandlas av utredningen En ny lärarutbildning (dir. 2007:103) som ska lämna ett betänkande senast den 15 november 2008.

Det finns viktiga beröringspunkter mellan denna utredning och utredningen om en ny lärarutbildning. I enlighet med sina direktiv har utredningarna samrått. Utredningarnas olika start- och sluttider gör att denna utrednings förslag om behörighet måste stämmas av med de förslag som utredningen om en ny lärarutbildning lämnar.

Provår

Syftet med provåret är dels att genom en yrkesintroduktion ge de nya lärarna en god start på sitt yrkesliv, dels att bedöma deras lämplighet för yrket. Efter examen ska läraren ansöka om en tids-

begränsad anställning för att fullgöra sitt provår. Anställningen ska avse sådan undervisning som läraren har utbildning för.

Under provåret ska läraren tilldelas en mentor och få avsätta arbetstid för sin yrkesintroduktion. Mentorn ska framför allt ha en stödjande roll men ska även medverka i bedömningen av provårsläraren. För att säkerställa en lägsta godtagbar nivå föreslås att staten ersätter huvudmännens lönekostnader med motsvarande 10 procent för provårsläraren och 5 procent för mentorn.

Rektor ska tillsammans med mentorn bedöma provårsläraren vid minst två tillfällen. Bedömningen ska utgå från nationella kriterier som Skolverket utvecklar i samråd med berörda intressenter.

Legitimation

Enligt utredningens förslag ska det krävas lärarlegitimation för att undervisa i förskoleklassen och uppåt. Vidare ska endast legitimerade lärare självständigt få sätta betyg samt vara mentorer för provårslärare. Dessutom ska krävas legitimation för att läraren ska kunna anställas utan tidsbegränsning.

Lärare ska ansöka om legitimation hos Skolverket. Om rektor och mentor har bedömt att läraren är lämplig för yrket ska legitimation i normalfallet beviljas. Skolverket ska upprätta ett offentligt register över de personer som genomgår provår och de som erhållit legitimation. Av legitimationen ska tydligt framgå i vilka ämnen, årskurser och skolformer som läraren är behörig att undervisa. Behörigheten fastställs utifrån inriktningen på lärarens examen. En lärare ska kunna utöka sin behörighet genom vidareutbildning.

Undantag från kravet på legitimation med relevant inriktning för att undervisa förutsätter beslut av skolans styrelse och får gälla högst ett läsår i taget. För fristående skolor ska beslut fattas av det beslutande organet för skolan. Sådana beslut förutsätter brist på behöriga lärare eller synnerliga skäl. Undantag från bestämmelsen att endast legitimerade lärare får anställas utan tidsbegränsning ska inte kunna medges.

Återkallelse av legitimation

En legitimation ska kunna återkallas om läraren genom grov oskicklighet eller på annat sätt visat sig uppenbart olämplig för yrket. Detsamma gäller om läraren på grund av någon annan omständighet, exempelvis missbruk, inte kan utöva yrket på ett tillfredsställande sätt.

Utredningen föreslår att en särskild nämnd – Lärarnas ansvarsnämnd – inrättas vid Skolverket. Nämnden ska avgöra frågor om återkallande respektive förnyat beviljande av legitimation. Statens skolinspektion föreslås vara den instans som utreder anmälningar mot lärare. Inspektionen ska kunna framföra kritik mot den enskilde läraren, men också kunna begära hos Lärarnas ansvarsnämnd att legitimationen återkallas.

Ytterligare kvalifikationssteg

På alla nivåer inom skolsystemet ska en lärare kunna utnämnas till särskilt kvalificerad lärare. Vissa lärare på gymnasieskolan ska dessutom kunna utnämnas till gymnasielektorer. Särskilt kvalificerad lärare och gymnasielektor är skyddade yrkestitlar som bara får användas av dem som utnämnts av Skolverket.

Särskilt kvalificerad lärare

Enligt förslaget ska det finnas två vägar att bli särskilt kvalificerad lärare. Båda förutsätter legitimation och minst fyra års väl vitsordad tjänstgöring. Den första vägen (särskild meritering) bygger på att läraren har bedömts som särskilt skicklig i sitt yrke genom att ha genomfört ett väl dokumenterat praktiskt pedagogiskt utvecklingsarbete av relevans för yrkesrollen. Den andra vägen bygger på att läraren avlägger minst licentiatexamen eller motsvarande.

Gymnasielektor

En legitimerad lärare i gymnasieskolan med behörighet i ämnen med huvudsakligen teoretiskt innehåll ska efter ansökan kunna utnämnas till gymnasielektor. Detta förutsätter att läraren har

avlagt doktorsexamen inom ett huvudområde som helt eller i huvudsak motsvarar undervisningsämnet.

II Tydligare och skärpta behörighetsregler

Dagens oklara behörighetsregler är en bidragande orsak till att lärare undervisar i ämnen och årskurser de inte har kompetens för. Utredningens förslag innebär att behörighetskraven förtydligas och skärps. Även i framtiden kommer det emellertid att finnas situationer när undervisningen på grund av en bristsituation måste skötas av obehöriga lärare. Genom utredningens förslag blir emellertid behörighetsreglerna tydligare och möjligheterna till undantag mer restriktiva.

Generella krav för att undervisa i förskoleklass och uppåt

För att en lärare ska vara behörig att bedriva viss undervisning krävs att han eller hon har en legitimation som svarar mot den aktuella skolformen, årskursen och ämnet. Undantag kan medges men förutsätter beslut från skolans styrelse och får avse högst ett läsår i taget. Beslut om undantag får endast fattas om det finns brist på behöriga lärare eller föreligger synnerliga skäl.

Förskoleklassen och grundskolan

Utredningen föreslår behörighetsregler för tre nivåer i grundskolan inklusive förskoleklassen. För att undervisa i förskoleklass och årskurserna 1–3 (grundskollärare F–3) samt i årskurserna 4–6 (grundskollärare 4–6) ska krävas lärarexamen med inriktning mot respektive årskurser. För att undervisa i årskurserna 7–9 (grundskoleadjunkt) ska krävas en lärarexamen med 90 högskolepoäng i ett undervisningsämne och 60 högskolepoäng i övriga undervisningsämnen. I svenska respektive samhällskunskap ska liksom hittills alltid krävas 90 högskolepoäng.

Lärarexamen för att undervisa i bild, hem- och konsumentkunskap, idrott och hälsa, musik, slöjd samt i moderna språk föreslås ge behörighet för grundskolans samtliga årskurser. För att undervisa i ämnet modersmål ska krävas lärarexamen och 90 högskolepoäng i det aktuella språket.

Enligt förslaget ska det också finnas "bryggor" i systemet. En grundskollärare F-3 som har 30 högskolepoäng i ett ämne ska få undervisa i det ämnet även i årskurserna 4-6. På motsvarande sätt ska en grundskollärare 4-6 som har 60 högskolepoäng i ett ämne få undervisa i det ämnet även i årskurserna 7-9.

För att undervisa som speciallärare i grundskolan ska krävas lärarexamen för respektive årskurs samt speciallärarexamen. Den som är behörig speciallärare i förskoleklass samt årskurserna 1-3 ska dessutom vara behörig speciallärare i årskurserna 4-6. Den som är behörig speciallärare i årskurserna 4-6 ska dessutom vara behörig speciallärare i årskurserna 7-9.

Sameskolan

Behörighetskraven för sameskolan ska vara samma som för grundskolans årskurser 1-6.

Gymnasieskolan

För att undervisa i ämnen med i huvudsak teoretisk inriktning (gymnasieadjunkt) ska krävas lärarexamen med 120 högskolepoäng i ett undervisningsämne samt 90 högskolepoäng i övriga undervisningsämnen. Detta kan jämföras med dagens krav på 90 högskolepoäng i minst två undervisningsämnen. I svenska och samhällskunskap ska liksom hittills krävas 120 högskolepoäng i vardera ämnet. För att undervisa i ämnet modersmål ska krävas lärarexamen och 90 högskolepoäng i det aktuella språket.

För att undervisa i ett yrkesinriktat ämne ska läraren ha en yrkeslärarexamen. Lärare med relevant yrkesutbildning och omfattande yrkeserfarenhet ska kunna avlägga sådan examen efter en kortare lärarutbildning.

För att undervisa på gymnasieskolans individuella program ska även en grundskoleadjunkt vara behörig.

Vuxenutbildningen

Behörighetsreglerna för lärare på olika nivåer inom vuxenutbildningen ska motsvara vad som gäller för motsvarande skolformer i ungdomsutbildningen.

Särskolan

Grundprincipen för behörighet inom särskolan ska enligt utredningens förslag vara lärarexamen i kombination med en speciallärarutbildning.¹ Utöver kravet på specialpedagogisk kompetens föreslås nedanstående behörighetskrav för de olika nivåerna inom särskolan.

Den obligatoriska särskolan

Grundskollärare F-3 ska vara behöriga i årskurserna 1-6 och grundskollärare 4-6 ska vara behöriga i årskurserna 7-10. Lärarexamen för att undervisa i bild, hem- och konsumentkunskap, idrott och hälsa, musik, slöjd samt i moderna språk ska ge behörighet i årskurserna 1-10. Förskollärare ska vara behöriga i träningsskolan.

Gymnasiesärskolan

På nationella och specialutformade program ska grundskollärare 4-6 vara behöriga i ämnen med huvudsakligen teoretisk inriktning och yrkeslärare i yrkesämnena. Förskollärare ska vara behöriga i verksamhetsträningen.

Vuxenutbildningen för utvecklingsstörda (särvux)

Behörighetsreglerna föreslås motsvara vad som gäller för den obligatoriska särskolan respektive gymnasiesärskolan.

Specialskolan

Grundkravet för att undervisa i specialskolan föreslås vara speciallärarexamen. Därutöver föreslås motsvarande krav som i grundskolan för att undervisa i årskurserna 1-3, 4-6 respektive 7-10.

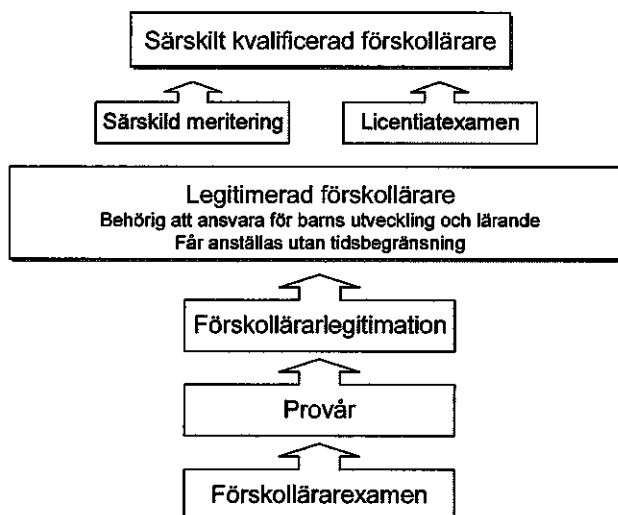
En lärare som får undervisa i årskurs 1-3 får även användas för stödundervisning i årskurs 4-6. En lärare som får undervisa i årskurs 4-6 får även användas för stödundervisning i årskurs 7-10.

---

¹ Specialpedagogexamen som avlagts innan de nya reglerna träder i kraft ska ge motsvarande behörighet som en speciallärarexamen. Lärare i modersmål omfattas inte av kravet på specialpedagogisk kompetens.

III Legitimation och ytterligare kvalifikationssteg för förskollärare

Huvuddragen i utredningens förslag till legitimation och ytterligare kvalifikationssteg för förskollärare framgår av nedanstående figur.

Efter examen ska den nye förskolläraren genomgå ett provår. På samma sätt som för lärare ska förskolläraren få tilldelat en mentor och få tid avsatt för yrkesintroduktion. Efter provåret kan förskolläraren ansöka om legitimation hos Skolverket.

För att vara behörig att ansvara för barns utveckling och lärande i en barngrupp i förskolan ska krävas förskollärlägitimation.

För att stimulera till professionell utveckling föreslås också att det införs en möjlighet för förskollärare att utnämnas till särskilt kvalificerad förskollärare.

Utredningen föreslår att de regler som föreslås gälla för lärare i fråga om återkallelse av legitimation, prövning av sådana frågor samt rätten att överklaga sådana beslut även ska gälla förskollärare.

IV Genomförande och ekonomiska konsekvenser

Systemen med lärarlegitimation och förskollärarlegitimation föreslås träda i kraft i två steg under år 2010. Från 1 januari ska yrkesverksamma lärare och förskollärare som uppfyller kraven kunna erhålla lärarlegitimation respektive förskollärarlegitimation. Från 1 juli ska det krävas lärarlegitimation för att få undervisa i skolan och förskollärarlegitimation för att få ansvara för barns utveckling och lärande i en barngrupp i förskolan.

Lärare och förskollärare med lärarexamen som under 2000-talet har varit yrkesverksamma under minst två läsår ska efter ansökan i normalfallet beviljas legitimation.² Huvudprincipen för lärare ska vara att de behåller den behörighet att undervisa som de fick när de tog sin examen. Skolverket ska fastställa lärarens behörighet utifrån inriktningen på lärarens examen.

I två fall innebär emellertid utredningens förslag avsteg från denna princip. Det gäller dels 4 600 förskollärare i förskoleklassen som inte längre ska vara behöriga där, dels 15 300 tillsvidareanställda lärare som saknar lärarexamen och därmed inte kan legitimeras. För bägge dessa grupper föreslås en övergångsperiod på åtta år. Under denna period ska de behålla sin behörighet och erbjudas möjligheter att genom kompletterande studier avlägga en relevant lärarexamen. Statens kostnader för denna åtgärd beräknas uppgå till 57 miljoner kronor per år under åtta år.

Statens kostnader för provåret beräknas årligen uppgå till 407 miljoner kronor medan kostnaden för administration och tillsyn kan uppskattas till 18 miljoner kronor per år. Statens kostnader för särskilt kvalificerade lärare och gymnasielektorer beräknas uppgå till 214 respektive 86 miljoner kronor per år under ett uppbyggnadsskede.

De sammanlagda reformkostnaderna för staten under de första åtta åren kan således beräknas till ca 782 miljoner kronor per år, varav 725 miljoner kronor avser legitimationssystemen inklusive de särskilda kvalifikationsstegen. Skolhuvudmännen bedöms inte ha några kostnader för provåret. För de särskilda kvalifikationsstegen beräknas huvudmännen ha kostnader motsvarande 41 miljoner kronor per år.

---

² För att Skolverket ska kunna bevilja legitimation får inte sådana omständigheter föreligga som skulle leda till att legitimationen drogs in.